

Předmluva

V roce 1964 přijel do Prahy japonský vydavatel pan I., s úmyslem vybrat pro své nakladatelství v Tokiu několik monografií českých výtvarných umělců.

Můj muž Antonín Líman, který byl ve čtvrtém ročníku studia japonštiny na Karlově univerzitě, a jako jeden z mála lidí v Praze se již obstojně domluvil japonsky, byl vybrán, aby panu I. po celou dobu jeho návštěvy tlumočil. Pan I. dle japonského zvyku rozdával dárky každému, s nímž měl v Praze nějaké řízení, plnicí pera, hedvábné šátečky, tranzistorová rádia, jenom Tondovi nedal nic. Když se pak loučili v Ruzyni na letišti, pan I., který si mého muže velmi oblíbil, mu řekl:

„Pro tebe mám jiný dárek. Pozvu tě do Japonska.“

Ještě dlouho jsme se tomu smáli. V době, kdy ani myš nevycestovala, natož syn „buržoazních“ rodičů, to znělo jako opravdu dobrý vtip. Netušili jsme, že když Japonec něco slíbí, že by raději spáchal *harakiri*, než aby nedodržel svůj slib. Pan I. na svém slibu pracoval dva roky, a když byl Tonda v šestém ročníku, dostal od něj pozvání na roční studijní pobyt na univerzitě Waseda v Tokiu. Nebylo lehké vydupat od úřadů výjezdní povolení, ale pan I. platil valutami, takže můj muž skutečně po několika měsících dostal pas a povolení k ročnímu pobytu v Japonsku.

V roce 1967, taktéž po dlouhých řízeních, jsem i já se svým ročním synem Toníkem obdržela výjezdní doložku a via Sovětský svaz jsme se po pěti dnech trmácení octli v jokoamském přístavu, kde nás čekal můj muž. Šestitýdenní pobyt v Tokiu mi stačil, abych si zamilovala naše hostitele a vše japonské.

Čtenář si jistě domyslí, že do Československa jsme se již nevrátili. Odjeli jsme do Kanady, kde můj muž získal místo na Torontské univerzitě jako asistent na katedře japanistiky.

Do Japonska jsem se podívala opět po čtrnácti letech, když byl Tonda, již jako profesor japonské literatury a filmu na Torontské univerzitě, pozván do Japonska na roční lektorský pobyt na Hirošimské univerzitě.

Za tuto knihu tedy vděčím především panu I., dále mému muži Tondovi a nikoliv na posledním místě mé milé přítelkyni, slovenské spisovatelce Jaroslavě Blažkové, která si schovávala mé dopisy a pak dohlížela na to, abych je přepsala do knižní formy.

17. července

Právě jsme posnídali rýži s černými chaluhami, polévku s chaluhami zelenými, syrové vajíčko, žlutou kyselou ředkev a zelený japonský čaj, což se rovná českému kafi s rohlíkem. Totéž jíme bez odměny ráno co ráno, baštíme hůlkami *haši* a máme potom celý den v žaludku jak v pokojíčku. Jednou se nám zastesklo po západní „snídani“ ale zklamala nás co do chuti i peněz. Včera k večeři jsme měli *sašimi*, syrovou rybu nakrájenou na tenké plátky, pečenou mušli, salát z okurčiček a chobotnice, vařeného kraba a ovšem zase rýži, která je fantasticky dobrá. Bydlíme v japonském hotelu *rjokanu*, kde se spí na zemi na rýžových rohožích *tatami* a přezouvá se hned u vchodu.

Jsme na Okinošimě, čtyřostroví v Japonském moři, asi 450 km od Jižní Koreje. Z Hirošimy jsme jeli sedm hodin vlakem a potom dalších pět hodin lodí. Je to úplně úchvatný kus země, hory vyrůstají z moře a jsou porostlé borovicemi, bambusem a kvetoucími azalkami a nad tím krouží hejna mořských orlů a černých krkavců. Ostrovy mají dohromady deset tisíc obyvatel, my bydlíme na horním, nejzápadnějším. Překrásné koupání a pláže s černým pískem, ale dešťové období ještě trvá, a tak dnes už od půlnoci leje; dokud nepřestane, nepůjdeme nikam.

Rjokan stojí na vysokém kopci, ze všech oken jsou vidět mořské zálivy jak z letadla, rybářské a výletní lodě a silničky s miniaturními nákladáčky a autičky všeho druhu. Připadám si jako Gulliver u trpaslíků, nákladáčky malinké jako pro panenky, dveře nízké, nádobíčko drobné, sedadla v autobuse úzká. Mně to pochopitelně nevadí, ale Tonda a Myšič se několikrát denně někam nevejdou nebo narážejí hlavou do futer dveří a stropu. Vše je pro nás nové, venkov vypadá úplně jinak, než jak se mi jevil Tokio. Tokiem jsme tentokrát jenom prosvištěli, po třinácti hodinách v letadle jsme viděli vše v oparu únavy, a hned zas rychlovlakem *šinkansenem* do Hirošimy, kde pravděpodobně zůstaneme celý rok. Hirošima mi připomíná trochu Martin, trochu Prahu, kolem dokola vysoké hory a městem protéká několik řek. Uzounké uličky, kde neprojde auto, a široké nové třídy, které připomínají Příkopy. Během prvních tří dnů jsme si pronajali domeček asi 20 minut autobusem od středu města, hned pod horami, uprostřed míchanice nových domků a zelinářství. Vesnička jménem Midorii čili Zelená studánka. Mně by se byl líbil domek v úzké uličce za zdí městského vězení, tam, kde neprojde auto a z oken visí prádlo, štěkají psi a babičky se šourají v dřeváčkách *geta* do lázní, ale Tonda rozhodl jinak, a tak budeme bydlet na vesnici, mezi přistěhovalci z města, kteří si zde staví nové domy. Domeček, který jsme si vybrali, je moc hezký a úplně nový, ale je to možná stejná předměstská sterilita, kterou už známe z Mississaugy a které jsem se chtěla vyvarovat. Může to být také úplně jinak, uvidíme. Zatím jsme hned po pronajmutí odjeli na Okinošimu, kde se budeme čtrnáct dní „aklimatizovat“, koupat v moři a baštit japonské věci. Obávám se, že pro Myšiče bude zapotřebí mnohem delší doba k aklimatizaci, mluví jen s námi a byl zvyklý na spousty kamarádů. Zatím statečně polyká syrové ryby, chobotnice a sépie, salát z chaluh, které vypadají jak český žabinec neboli vodníkovy vousy, slizký a barvy khaki.

Jinak je uchvácen japonskými dopravními prostředky a občas si najde nějakého studenta, který se nestydí mluvit anglicky. Všeobecně si lidé myslí, že je mu osmnáct až dvacet let, stejně staří japonští kluci jsou proti němu úplná miminka, líbí se dívkám kolem dvaceti a víc, prosí ho, aby se s nimi fotografoval, hihňají se a pošťuchují, když ho zahlédnou na ulici, a jemu to dělá náramně dobře. Lidé tu zacházejí s dětmi i teenagery s láskou a respektem, podstrkují jim dobroty, usmívají se na ně a neustále na ně mluví. Mladý člověk tu prostě není automaticky považován za gaunera jako na našem kontinentě.

13. srpna

Je tu takový zvyk, že když se člověk někam nastěhuje, oběhne pokud možno hned v prvních dnech své bezprostřední sousedy, představí se a dá jim malý dárek. To může být mýdlo, ručníček do ofura, láhev odmašťovače na mytí nádobí, něco, co může použít celá rodina. Je to taková úlitba, aby sousedi byli na přistěhovalce hodní. Udělali jsme to čtvrtý den, je to celý rituál, a Tonda se v něm našťestí dokonale vyzná, k velikému údivu našich sousedů. Jak už jsem řekla, zprávy zde kolují rychlostí blesku, a je tudíž absolutně vyloučeno, aby nás sousedé po čtyřech dnech blízké přítomnosti ještě neznali, nicméně zvyklost vyžaduje, aby předstírali, že nás vidí poprvé v životě, když se přijdeme představit. Naše první představování vypadalo takto: Předem koupený ručníček jsem zabalila do hedvábného papíru a ovázala stuhou. Již předtím jsme pochopitelně dostali několik dárečků na rozloučenou v Okinošimě, a ať jsem se snažila sebevíc, nedokázala jsem zabalit dárky ani zdaleka tak krásně, jako to umí Japonky, takže nedokonale zabalený ručníček držel Tonda za zády, když zazvonil u prvních dveří. Otevřela nám paní domu a hned padla na kolena na kobereček, který je v předsíni každého domu k tomuto účelu.

Klaněla se nám tak hluboko, že se dotýkala čelem koberečku, a neustále při tom opakovala:

„Jaká je to slušnost, že jste nás navštívili, ó jaká slušnost...“ Potom nastane konverzace o tom, kdo jsme a co tu budeme dělat, a mezitím přehnaný údiv a další tlučení čelem do podlahy; my tam stojíme u dveří a připadáme si jako totální hulváti, že neklečíme a netlučeme, a tak se alespoň hluboce klaníme, připadá nám to v této situaci naprosto přirozené, a na oplátku něco mumláme, aby to vypadalo, že říkáme nějakou tu zdvořilostní frázi. A posléze jsme nabídli klečící paní domu dárek, ale ona ho vehementně odmítla a řekla, že si něco takového vůbec nezaslouží, ale to je také jenom součást rituálu, člověk se nesmí přestat omlouvat, že dárek takové malé hodnoty vůbec nabízí a nakonec, asi po dvacáté, si ho paní nesměle vezme a řekne: „Já se tedy osmělím a s dovolením si to vezmu.“ Přitom se dál klaní a omlouvá, a nakonec řekne „děkuji“, což se v japonštině řekne *dómo*, zkráceně díky, *dómo arigató*, slušnější forma, asi jako naše děkuji pěkně, a v tomto případě to bylo velmi zdvořilé *dómo arigató gozaimašita* neboli děkuji mnohokrát. V doslovném překladu *dómo arigató gozaimašita* neznamená vůbec nic takového

jako poděkování v našem slova smyslu, jak mi vysvětlil muž, ale spíš: „Je pro mne velice těžké nadále existovat po těch všech pozornostech, které jste mi prokázali.“ Na což člověk odpoví opět příkázanou větou, která je dlouhá a těžko zapamatovatelná. V Tondově krátkém netrpělivém překladu zněla: „O tom, prosím, ani nemá cenu mluvit, naše dárky jsou stejně jenom sračky.“ A další klanění a během tří minut po našem rozloučení, tedy ještě dříve, než stačíme dojít k dalšímu domečku s naším dárečkem, ví už celé sousedství, že se k nim nenastěhovali žádní neslušní barbaři, ale lidé, kteří ctí staré japonské zvyklosti, na které už spousta mladých Japonců zapomíná.

30. srpna

Dnes je neděle, ale dělníci buší do nedostavěných baráčků s tím větší vervou. Co bych teď dala za to, aby to byli křesťané a šli v neděli s rodinou do kostela (o Tondovi ani nemluví).

Dokonce mám podezření, že tu jeden z nich přespál, aby se nemusel zdržovat večerní a ranní cestou do práce. Nový domeček je asi půl metru od našeho, a tak to zní, jako by mlátil u nás v kuchyni, obýváku, ložnici, jelikož mezi nimi není rozdíl, co se zvukové izolace týče. Z druhé strany je další domeček nalepen na náš, asi ve vzdálenosti 40 cm, jen tak, co se stranou protáhne japonské tělo vysušené letními horky. V domečku bydlí dvě holčičky, čtyřletá a šestiletá, drobounké a hezounké jako panenky, ale kanadské holčičky v jejich věku, i po pozření balíku nejjedovatějších, nejčervenějších *žvýkaček*, které zapijí basou koly, nevydají desetinu jejich energie. Rádí od půl šesté od rána do pozdní noci, padají ze schodů, rozbíjejí nádoby, hystericky se smějí nebo pláčou a k tomu hrají na tahací harmoniku (jak ji chudinky uzdvihnou, je mi záhadou) známou melodií, na kterou my máme slova „*tam na vysoké věži princezna smutná léééži paradajdajdaj, paradajdajdaj, princezna smutná léží*“. To hrají kolem dokola, do úplného vyčerpání (našeho, ne svého). I ta harmonika už chraptí a pak začnou zpívat a to je to nejhorší. Občas to vypadá, že už i samotné mamince lezou na nervy. Buší do nich jak do matrace a pak jednu zavře do koupelny a druhá kvílí ze skříně nebo ze záchodu. Vyjí jako šakalky chycené do želez, až se uvyjí do tichého škytání, a když matka konečně povolí a vypustí je z vězení, celý kolotoč začíná nanovo. A do toho prší. Prší je ovšem slovo zcela ubohé na to, co se děje ve skutečnosti. I leje je nevystižné, bubnuje, bučí, řve, plejská, chlejtá, chrlí, víří tak mohutně a tak dlouho, až člověk ztratí naději, že by to mohlo někdy přestat. Naopak vzniká obava, že se blíží druhá potopa světa. Na mnoha místech v Japonsku už se utopilo spousta lidí, celá města hluboko pod vodou, úroda napůl zničená. Náš domeček je dnes po sokl ve vodě, a to se zavodňovací kanály našťěstí ještě nevyvalily, ale už to bude brzo. Z odřezků dřeva po tesařích si už brzo začnu sbíjet archu a dám si do ní kocoura, co mi tu vříská v noci pod oknem, protože ten to jediný přežije. Když náhodou v řevu lijáku a v intervalu mezi vlaky, které jako by mi projížděly rovnou u hlavy, na chvíli usnu, hlasité mrouskání pana kocoura mě vyleká tak, že mi ztuhne krev v žilách, zastaví se mi srdce, stáhnou se mi svaly a povolí sfinktery.

Zbytek noci se znovu snažím rozjet svou soukromou strojovnu a usnout, abych se ráno ještě probudila. Jak si dnes vážím pohledu na kanadské pustiny, rozlehlá jezera, míle a míle opuštěné krajiny, zpěvu *gogola* v ranní mlze, vždy studené, vážím si toho ráje, do kterého nás osud zavál, té utopie, kterou člověk úplně ocení až z dálky.

4. září

Pan Iwasaki je mladý krasavec, který je profesorem na univerzitě v Kobe. Včera volal, že k nám přijde dnes po deváté hodině pomáhat Tondovi s překladem. Opravdu přišel po deváté, a to přesně třicet vteřin. Podle svého zvyku jsem čekala, že přijde nejméně o půl hodiny později, ale lidé jsou tu přesní, budu si muset zvykat. Nestačila jsem se ani učesat a bylo mi stydno. Nastal obvyklý japonský rituál, až na to, že si neklekám na zem, ale zato se snažím hluboko a hojně klanět. Potom ovšem přezutí do jedněch z našich bačkor, kterých jsme za tím účelem koupili deset párů. Člověk se zouvá ve vykachličkované předsínce, která je jeden schod pod úrovní podlaží celého domečku. Nejdřív si zuje jednu botu a trefuje se zutou nohou do bačkory, která je o schod výš ve vyparketované předsínce, při tom balancuje na druhé, ještě obuté noze. Když se mu to podaří, přenese váhu na nohu v bačkoře, zatímco si zouvá druhou botu nad předsíňkou. Konečně je do bačkor nazuta i druhá noha. Tento proces je tu lidem jako by vrozen a provádějí ho v několika vteřinách.

Pak pár schodů nahoru v bačkorách a před vstupem do ložnice, která je zároveň Tondovou pracovnou, zout opět do ponožek, protože na tatami se nesmí v žádných bačkorách. Pak jsou ještě ostře oranžové toaletní bačkory, aby si je nikdo nepopletl s jinými, které jsou umístěny hned za záchodovými dveřmi, špičkami tak, aby do nich člověk mohl hned vklouznout. Tonda, který nás i doma v Kanadě nutí do přezouvání dokonce i na chatě, je tímto systémem do extáze nadšený, ale my to ještě pleteme, občas si zapomeneme sundat bačkory před ložnicí, vyjdeme ze záchodu v oranžových bačkorách nebo chodíme bosí po kuchyni. To jsou všechno nesmírná faux pas, která Tonda neúměrně štvou. Abych ho svým chováním ještě více neuváděla do rozpaků, snažím se okoukat japonské pohostinství, a když k nám někdo přijde, dělám, co mohu, abych se neprojevila jako evropský nomád. Takže, když k nám krásný pan Iwasaki přišel, optala jsem se, zda bude kávu, nebo čaj. Pak jsem utíkala k cukráři pro roládu a k ovocnáři pro hroznové víno. Zatímco se vaří voda na kávu, připravuji podnos a na něj bílý a hnědý cukr, smetanu, talířek na roládu a druhý na ovoce. S tím vším, i s kávou a studenou vodou, balancuji na schodech, které jsou strmé a úzké jako žebřík, jinak by domeček zabral moc místa. Přitom uliju trochu kávy do hroznů a trochu studené vody na roládu, takže znovu po žebříku dolů, hrozny umýt a roládu vyměnit za suchou. Tentokrát lezu nahoru nadvakrát, kafe a roládu nejdřív, vodu, hrozny a vidličky na druhý výstup. Před pokojem zout a otevřít dveře, vše s tácem v ruce, dveře zavírám zuby, naštěstí klika je jiná než u nás, jako by se s tím počítalo; zdá se, že má mentolovou příchuť. Pak poklek s tácem k japonskému stolečku, u kterého se sedí na polštářích na zemi. Zdá

se, že se vše daří, ale když zavádím s hostem obligátní konverzaci (pan Iwasaki anglicky rozumí, ale jako většina Japonců nemluví), dopouštím se dalšího faux pas, když ho oslovím Mr. Kawasaki, pomůcka, podle které jsem si chtěla jeho jméno zapamatovat. Tonda se za mě uklání a omlouvá a pan Iwasaki se tváří, jako by se nic nestalo, ale určitě kuje pomstu. Když odešel, zjistila jsem, že se jídla ani nedotkl. Nemůžeme se dovtípit proč, snad existuje nějaká zvláštní formule k pobízení hosta, kterou ani Tonda, japonštější než Japonec, neovládá, takže asi nestačí naše osvědčené „vezměte si, poslužte si“ atd., ale že se třeba v případě rolády a hroznového vína říká něco úplně jiného. Možná, že pokud pobízíme člověka sedícího naproti hostiteli, říká se něco jiného, než když sedí po jeho levé či pravé ruce. Holt těžká je cesta pobízení. V Japonsku je na všechno „cesta“, *dó*, neboli způsob, *čadó* (cesta čaje), *kendó* (cesta meče), *bušidó* (cesta rytíře), a běda člověku, který z cesty sejde neboli šlápne vedle, dá se svou vlastní pěšinkou. Ono je to doopravdy úplně jinak; to, co my překládáme jako „cesta“, je vlastně určitá filosofie v pozadí nějaké disciplíny. Jak tomu rozumím za tu chvilku, je tu spousta disciplín, které člověk může praktikovat mimo své běžné povolání, a téměř každý, koho jsem zatím potkala, se některou z nich učí. Třeba paní Još má každý týden *čadó*, čajovou ceremonii, ve svém pavilonku na zahradě.

Minulý týden mě pozvala. Chodí k ní učitelka čajového obřadu a ještě dvě další dámy, a společně již čtyři roky studují základy obřadu, který na první pohled připomíná katolickou mši, ovšem bez mluvení. Objektem pozornosti je tu namísto Boha a svatých čaj, voda, oheň a keramické nádoby, ticho, květina ve váze, kresba na hedvábném svitku, tkanina kimona, šerosvit, pohled z okna na borovicovou větev, paprsek slunce. Rituál, který se přitom koná, je dokonale přesný a vždy stejný, složený z tisíce různých pohybů, kroků, pohledů, pokleků, otáček, zámlk, pokývnutí hlavou, úpravy kimona, ochutnávání sladkostí a usrkávání horké zelené tekutiny, úsměvů a tiché konverzace, která by nerušila soustředění. To vše dohromady připomíná zpomalený tanec, všechny pohyby jsou rozdělené do několika fází, a tak i čas jako by plynul mnohem pomaleji. A to vše se odehrává v zahradě s malým rybníčkem, ve kterém si hraje třibarevný kapr, kde místo trávy roste vysoký světlezelený mech s pěšinkami ze starých placatých kamenů. Po straně zahrady je kopeček, miniaturní hora s lesními azalkami a omšelými balvany, přes něž se valí voda do rybníčku. A až nahoře stojí dřevěný čajový altánek s třemi roztahovacími stěnami a malým balkónem. Pavilónek má tři části, přípravnu s policí na keramické nádobí a píckou na dřevěné uhlí. V druhé místnosti, kde se obřad odehrává, je *tokonoma*, výklenek ve zdi, kde visí *kakemono*, kresba na svitku, a pod ním, pokaždé v jiné okrasné nádobě, *ikebana*. Bohužel to vše bylo minulé úterý, dnešní realita je taková, že mi půl metru od stolu, na kterém píši, začali zedníci připravovat v míchačce omítku na nedostavěné domečky, a tak je mi zatěžko si znovu vybavit tu krásnou tichou zahradu, která je i zde, stejně jako jinde, privilegiem bohatých lidí.

Zedník si k řevu míchačky pouští rádio na plné pecky, aby mohl sledovat baseballový zápas mezi hirošimskými Kapry a osackými Tygry. Toť zase privilegium vrstev méně zámožných.

10. listopadu

Právě na mne odněkud spadl pavouček domácí velikosti černé vdovy. Je zajímavé, že hmyz, na rozdíl od všeho jiného, je v Japonsku daleko větší než u nás. Setřásla jsem ho na zem a teď tady pochoduje svýma osmi nožičkami, měří náš papíráček a shání díru, do které by mohl zalézt na zimu, povít pár tisíc děťátek a ty si pěkně kousek po kousku spapat, aby přežil do jara.

V neděli jsme byli na výletě v údolí čtyř vodopádů, Sandankjó. Jede se tam tři hodiny vlakem. Celou cestu jsme stáli mezi řvoucí školní mládeží, z níž část s námi chtěla konverzovat anglicky. Pátého listopadu se lidé jezdí dívat na podzimní nádheru na Sandankjó, takže všichni ve vlaku jeli na stejné místo a nebyla naděje, že se během cesty uvolní sedadlo. Stála jsem nad dvěma mladíky, kteří jeli s kufrem barev a papírů malovat podzimní les. Jeli samozřejmě se skupinou jiných malířů, protože Japonci dělají vše ve skupinách. Většina dětí si cestou posedala na zem a v jedné chvíli, když hodně řvaly, přišel takový malý vzteklý mužiček, který stál celou dobu u dveří a četl noviny, a těmi novinami, které pečlivě složil do ruličky, tloukl ty děti do hlavy. Děti zrudly a ztichly a pán si zase šel v klidu dočíst noviny. Bylo jasné, že k nim vůbec nepatřil. Děti měly s sebou rodiče a maminky se hned mužíčkově omluvily a zrudly také. Pak už jsme jeli v poměrném klidu a Tondu konečně pustila sednout asi čtrnáctiletá dívenka; hned začala s hodinou angličtiny a nedala pokoj, dokud jsme nedorazili na místo.

Krajina, kterou jsme projížděli, byla moc krásná, paralelně s dráhou prudká čistá řeka s peřejemi z jedné strany, a z druhé kopce a údolí s venkovskými domečky a s terasovitými políčky vykousnutými do hor. Nejhezčí ze všeho byly stromy pomela, *kaki*. Pomelo je ostře oranžové ovoce, má lesklou hladkou slupku, která se loupe, a pod ní dužinu chuti mrkve křížené s meruňkou a několik placatých černých pecek, které spisovatel Ibuse jednou přirovnal k očím mladé dívky, vlastně naopak. „Měla oči jako pecky pomelu.“ Pecky jsou vlhké, lesklé a podlouhlé. Teď právě pomela dozrávají, jsou jich plné obchody. Mají velký obsah taninu a pláňata jsou velice trpká, asi jako naše mišpule. Tvar mají od soudečkových po žárovkovité. Projíždět vlakem podzimní krajinou plnou kaki, které rostou okolo tratě, u každého stavení a také v kopcích mezi bambusy a borovicemi, byl pro nás pohádkový zážitek. Zralé pomelo vypadá jako rozsvícená žárovka, visí na šedých větvičkách stromů, kterým už opadalo listí, a září na všechny strany, takže je vidět už z velké dálky.

Vystoupili jsme na konečné stanici, která je hluboko v horách. Dali jsme si oběd a vydali se na tříhodinový pochod k vodopádům. Lesy mají v tuto dobu nádherné podzimní barvy. Vyasfaltovaná serpentina vede po okraji hory, mírně stoupá a nad

roklemi ji lemuje dřevěné zábradlí, které splývá s okolní přírodou. Ani spousty lidí, kteří s námi postupovali kopcem, nemohly narušit kouzlo pravděpodobně jednoho z nejkrásnějších míst, které jsem kdy viděla. Když si člověk myslí, že už to nemůže být hezčí, otevře se mu pohled na ještě krásnější údolí, na řečiště s balvany velikosti čtyřposchodového domu, na staleté stromy, na desítky druhů mechů, na přeje a blankytně modrou vodu v tišinách, kde odpočívají pstruzi, nebo na tůň s tmavou vodou, na jejíž hladině pluje zlatý javorový list. K tomu vůně cypřišů a čisté vody a z kopců stékají malé vodopádky a pod nimi je hrneček, ze kterého se lze napít. Konečně čtyřstupňové vodopády, cíl naší cesty. Jsou úzké a padají z veliké výšky do údolí, odkud už nikam nevede cesta. Tak jsem si kdysi představovala Niagarské vodopády, bez parkovišť, hotelového města a turistických atrakcí.

Dolů opět s hordami lidí. Slunce ještě nádherně hřeje a Japonci obalení taškami, dalekohledy, sterei a termoskami jdou svižně z kopce, jelikož teď je čeká odměna za namáhavý výstup. Někteří si s sebou nesou i své domácí mazlíčky, pejsky a kočky. Skoro každý dospělý nese na ramenou, v náručí, na zádech nebo na břiše dítě. I miminkům dali miniaturní ruksáčky nabitě jídlem. A někde cestou to všechno vybalí, buď na placatém balvanu v řece, ke kterému se bosí přebrodí, nebo přinejhorším na břehu. Rozprostřou své nepostradatelné rohože, zují se, posedají na rohože, vytáhnou krabice s rýžovými závitky, nakládanou zeleninou, metráky mandarinek, které jsou teď levné, jedí z lakovaných dřevěných krabiček hůlkami, pijí saké z krásných keramických štamprlátek nebo zelený čaj, přeléváný na místě vařící vodou, kterou si po galonech nosí s sebou v obrovských bandaskách. Každá rodina má několik fotoaparátů a neustále fotografuje. Jedna skupina zdvořile poprosí druhou a vzájemně si udělají snímek. Kdo jde sám, bez skupiny, tím myslím jako my, jenom ve třech, vypadá jako úplný sirotek a opuštěný chudáček. Takže se nás hned na začátku cesty ujala paní s holčičkou a dělaly nám průvodce až k vodopádům a potom zase zpět do údolí, odkud jsme společně odjeli taxíkem na nádraží a zůstala s námi i ve vlaku, až dokud nezastavil v naší vesničce. Pozvala Myšiče k nim domů, do města K., kde vlastní obchod s hudebními nástroji a malé studio. Myšič byl u vytržení, ale já počítám, že se také od něj bude něco očekávat na oplátku. Většina lidí nás předběhla. Japonci pochodují rychle, jako vojáci, a na úzké pěšince nad řekou jsme jim ve své procházkové chůzi překáželi. Cestou z vodopádů jsme opět potkali malíře. Rozložili své stojany v řece na placatém kameni a malovali podzimní přírodu. Upoutala nás jedna mladá malířka, která si s sebou přinesla francouzskou porcelánovou pannu s mrtvolně bledým obličejem, v rokokovém úboru a bílé paruce, posadila ji na větev cypřiše a místo překrásné scenérie malovala portrét té ohyzdné panny. Bylo to tak perverzní, že Tonda zaúpěl: „Kdybych teď tady viděl ježka násilnit malou holčičku, nemohlo by mi to být hnusnější.“

7. února

Před čtyřmi dny, tedy třetího února, byl podle lunárního kalendáře japonský Silvestr. Pan Još nás u příležitosti konce roku pozval na tah do hirošimské barové čtvrti. Okolo páté hodiny jsme vyjeli taxíkem od nás z vesničky a jako první zastávku jsme měli starojaponskou instituci kjótského stylu, kde obsluhují gejši v Kjótu školené. Ještě jsme ani nevylezli z taxíku, a už přiklusaly čtyři hostesky, padly v předsíni krásného dřevěného vestibulu na rohože a tloukly čely o zem tak dlouho, dokud jsme nevstoupili do domu. Odebraly nám kabáty, podstrčily bačkůrky téměř až na nohy a potom nás vedly po leštěných dřevěných schodech do velikého pokoje, který byl zařízen v japonském minimalistickém stylu. Na zemi rohože, japonský nízký stůl, polštáře s opěradly, ikebana a na zdi starodávný svitek. Ikebana byla sestavena z rozkvetlé švestkové větévky, červených bobulí, borovicové větve a jedné žluté chryzantémy. Stůl byl prostřen pro čtyři, pana a paní Još, Tondou a mne. Ke stolu byly přiděleny dvě hostesky v jednoduchých kimonech, jedna seděla na jednom konci, druhá na druhém. Od té chvíle, co jsme dosedli, jsme se už nemuseli o nic starat. Hostesky doslova čtou myšlenky svých hostů a plní jejich přání. Toto aranžmá slouží hlavně hostům mužského pohlaví, já a paní Još jsme zde byly pouhé vetřelkyně, které do podniků tohoto druhu nepatří, a octly jsme se zde hlavně z laskavosti pana Joše, který původně pozval jenom Tondou, ale protože si myslel, že by mně to bylo líto, přizval také mne, a kvůli mně musel vzít i svou ženu. Jinak tam chodí, asi dost často, sám. Gejši se k nám chovaly, jako bychom tam byli denními hosty. K večeři jsme měli mořské plody všech druhů, převážně syrové a opět fantasticky upravené na talířích a mísách. Připadala jsem si znovu jako požírač uměleckých děl, obrazů, stradivárek, drahé keramiky, paličkovaných krajek. Jeden z chodů byly sašimi, plátky syrové ryby, umně naaranžované v domečku ze sněhu, který vypadal jako eskymácké iglú. Prý to byla miniaturní replika domečků, které si v zimě staví děti na ostrově Hokkaidó, známém vysokým spadem sněhu, zimními festivaly a soutěžemi o největší ledovou sochu. Miniaturní iglú sedělo na ledové třišti a uvnitř svítila svíčka, která prosvětlovala stěny ze sněhu a z otvoru ve střeše se linul kouř jako z ohniště. Zelenina a ryby barevně kontrastovaly se sněhem. Potom přišel další pozoruhodný chod. Hostesky přinesly pro každého keramickou mísu pokrytou hrubou solí, v níž jako na písčité pláži ležel rozžhavený kámen. Na tom nám přímo na stole opékaly malé rybičky napíchnuté na špejli, houby a plátky sépie. Dále jsme měli dvě různé polévky, také báječnou pečenou mořskou rybu a nakonec fantastický moučník z fazolí a tofu, který se před námi vařil v miniatuře starodávného ofura. A když jsme to všechno snědli, přišla gejša s účesem vysoko načesaným a propíchnutým jehlicemi a hřebenem, celá brčálově zelená s květy na dolní třetině kimona a na jednom rukávu, spodní kimono, jehož barvu lze vidět na vnitřní straně širokého rukávu, bylo barvy broskve a stejně tak podšívka kimona, takže když udělala jeden ze svých drobných krůčků, brčálově zelené kimono se rozevřelo a objevila se látka broskvové barvy. Obi, široký pás, měla vyšíváný zlatem a na nohou bílé palcové ponožky. A k tomu tradiční bílý makeup s rtěnkou do srdíčka. Chvilku s námi konverzovala, hlavně s Tondou, o jeho práci na univerzitě, a se mnou velmi mile o tom, jak si zvykám v Japonsku. Pak zase další hosteska přinesla gramofon, natočila jej klíčkou a zelená gejša nám zatančila tanec s vějířem. Vše mi to

připadalo jako z filmu, pomalý tanec, který se už před staletími beze změny tančil u dvora v Kjótu; pohyby rukou a vějíře, které každý něco znamenají, úsměvy, pohledy, náklon hlavy a krku, pokleknutí, otáčky a půlobraty. Když dotančila, vycouvala v předklonu z pokoje a přišla jiná gejša, tentokrát v bílém kimonu s obrovskými třešňovými květy, obi měla oranžové, prošíváné stříbrnou nitkou. Naši starší hostesku vystřídala jiná, starší, v nenápadně proužkovaném kimonu s tmavým jednoduchým obi, aby nevyčníkala nad mladou. Byla to taková kyrysnice s hrubým mužským hlasem, moc prima baba. Všechny dámy se dovedou inteligentně o čemkoliv bavit, já to pochopitelně nemohu dobře posoudit, a tak spoléhám na to, co mi řekl Tonda. Znají své denní či stálé zákazníky naprosto dokonale, snad lépe než jejich vlastní ženy.

Jsou informovány o tom, co kdo dělá, kde má kdo výstavu, komu se narodilo dítě, kdo se žení, je nemocen, zemřel atd. To mluvím o těch starších. Ty mladší jsou tam spíš na ozdobu, jsou to většinou krásné univerzitní studentky, které si tam dobře přivydělávají, (aspoň tak nám to bylo řečeno). S hosty prý nespí, jenom když samy chtějí, a to většinou jenom s jedním, kterému jsou věrné. Ten je samozřejmě vždycky boháč, chudý člověk si to nemůže dovolit a musí se spokojit s méně honosným domem gejš. Od bohatého se očekává, že bude štědře platit za pozornosti, které jsou mu poskytovány, ať už to bude formou peněz, darů či vlivu. Za to očekává bezproblémové prostředí, ve kterém si odpočine, kde o něj bude postaráno jako o dítě, kde se nebude šetřit chválou a obdivem, kde bude vždy nastavené důvěrné ucho pro nenáročnou veselou a mnohdy sexuálně zabarvenou konverzaci, pohlazení a dotyk. Taková gejša je prý často zákazníkův celoživotní důvěrník, milenka a kamarád, později, když dosáhne určitého věku, si otevře z patronových peněz, které za léta našetřila, nějakou živnost. Většinou se jedná o malý bar nebo restauraci, butik atd. Její oblíbený zákazník a patron za ní pravidelně dochází a jejich vztahy se nijak nemění, až na to, že nyní již postarší bývalá gejša pracuje sama pro sebe jako majitelka podniku.

Asi v devět hodin jsme po této úžasné zkušenosti usedli zase do taxíku a ujížděli do moderního baru ve francouzském stylu s japonskými *bunnies*, zajíčky stylu amerického. Tam se pochopitelně nezouvá, hraje tam potichu piano a housle a příjemně se tam sedí na měkkých pohovkách a křeslech. Bar byl plný drobných bunnies s rovnýma nohama (japonské dívky mívají nohy do „o“, což podle Tondy může být pro chlapa velice sexy), v síťových černých punčochách, místo obvyklého ocásku na zadku mají frakové klopky decentně sahající až do půli stehna, místo blůziček s hlubokým dekoltem vysoký krajkový límeček až pod bradu. Chování stejné jako gejši, konverzují jako dámy vychované v Kjótu u dvora, trochu se stydí, ale ne nepříjemně, čtou zákazníkova přání přímo z očí, jako tomu bylo v tom prvním místě, a člověk si připadá jako v sanatoriu. Paní Još a já jsme tam byly jediní hosté ženského pohlaví. Majitelka baru, *mama-san*, si k nám přisedla. Byla to krasavice asi pětaticetiletá, sebejistá, vzdělaná, v dlouhých černožlatých šatech, kterou pan Još představil jako svou „druhou ženu“. Paní Još ji zná, občas přijde k nim do dílny, chvíli tam zůstane, popije čaj a zase jede domů. Bylo

zajímavé, jak paní Još reagovala, byla na obou místech poprvé stejně jako já a dělala to hlavně kvůli mně, což byla z její strany velká oběť. Samozřejmě ví, že její muž je tam častým hostem a také jistě štědrým mecenášem, ale chovala se celou dobu tak, že jsem ji musela obdivovat, jako by jí to vůbec nevadilo. Pan Još má coby stálý host v baru své podepsané láhve francouzského koňaku a skotské whisky, jak se to tu běžně dělá. Má to tu výhodu, že zakoupíte-li celou láhev, je to lacinější než po jednotlivých sklínkách. V baru si ji postavíte na stůl a libovolně si z ní upijíte. Většina byznysmenů má „svůj bar“, do něhož si zvou lidi, s nimiž potřebují projednat nějaký obchod. Ušetří tím starosti ženě a jsou v neutrálním prostředí. Během dvou hodin přišlo několik známých pana Joše, chvíli s námi poseděli a zase odešli. Zajímavou zkušenost jsem tam udělala s toaletami. Když jsme si s paní Još chtěly „odskočit“, ukázaly nám zajičci dveře v úzké chodbičce. Jaké překvapení, když jsme po vstupu do oné místnosti viděly muže, jak stojí u jakési dlouhé keramické nádoby visící na zdi a močí. Já jsem myslela, že jsme si spletly dveře, zamumlala jsem omluvu a znovu vyběhla, ale slečna-zajiček pochopila, že něčemu nerozumím, tak zavolala přes celý bar na pana Joše, který zase volal na celé kolo zpět, že asi neumím použít japonský záchod. Tonda zase volal, že umím, ale já jsem pořád nechápala, že mám jít tam, co močí muž, obejít ho, jako by neexistoval, a vejít do jediné kabinky s japonským záchodem.

Nikoliv kabinky v evropském slova smyslu, která je oddělená od hlavního pisoáru stěnou, ale takové, kde je člověk zakryt pouze poloviční stěnou, z níž mu nahoře kouká hlava a dole nohy od kolen dolů. Močící člověk na oplátku, že jsem ho „neviděla“, dělal, že mě „neslyší“. Myslím, že to by se v Japonsku mohlo aplikovat na mnohé další situace. Když jsme s paní Još vyšly, bylo v baru napjaté ticho, než si každý očividně oddechl, že jsem zvládla japonský záchod a že mi to nemusel nikdo vysvětlovat. Dokonce mi tleskali a mručeli něco obdivného, na způsob ruského *vot moloděc*.

Japonský záchod je kapitola sama pro sebe a my jej máme v domečku (ačkoliv v těch dražších už se staví záchody západního typu), a nezbývá tudíž než jej používat. Žádné sedátko, jenom porcelánová podlouhlá mísa zasazená v zemi nebo na kachlovém stupínku. My stupínek máme, veřejné toalety jsou většinou bez něj, a tak těsně před tím, než jsem celý bar ubezpečila, že umím používat japonský záchod, jsem levou nohou šlápla do mísy, (naštěstí čisté), a málem jsem si ji zlomila. Záchod se použije tak, že je člověk nad ním v podřepu, čelem ke splachovacímu zařízení. Dostanou se též různé nástavby z plastiku, na kterých se dá sedět, ale nenahradí to komfort toalety našeho stylu. Proč tak dlouhá stať o něčem tak „přízemním“?

Spousty návštěvníků Japonska prožívá trauma z místních toalet, protože se bojí či stydí optat, jak se vlastně správně používají. Já jsem se hned první den zeptala a naše domácí mi to ukázala přímo na místě. Odpadla mi tak spousta nepříjemností. V Japonsku se automaticky počítá s tím, že neumíme záchod používat, a každý ochotně vysvětlí a ukáže, jak na to.

Na závěr novoročního večera nám pan Još koupil pečený sladký brambor u pojízdného stánku, jehož majitel vyvolává táhlé a melodické JAAKIMOOO do noční, chladné ulice. Z bramboru se kouří, je příjemně nasládlý a na jazyku se rozpadá. Nesu si domů dva dárky. Od gejš jsem dostala krásný šátek zvaný *furošiki*, který se v Japonsku používá jako taška, tak, že se nákup na šátek položí a potom se k sobě sváží dva a dva rohy.

Je to praktické, hezké a nezabere to v taštičce téměř žádné místo. V baru u bunnies jsme všichni dostali dřevěnou krabičku ovázanou stuhou, plnou fazolí a barevných bonbonků. Je tu zvyk házet v předvečer Nového roku fazole po hrstech z domu do zahrady, aby se vyhnal z domu ďábel a dovnitř přivábilo štěstí. Když jsme přišli domů, hned jsem to zkusila, a teď jen čekám, co to udělá. Štěstí pro mne znamená teplo a zdá se, že fazole skutečně fungují, přes den se otepluje až na 8 °C a v noci je pouze na nule, nebo jen trochu pod ní.

9. března

Sedím u otevřených okno-dveří, bez elektrických bačkor a petrolejového bzdítka, jen tak na boso; vzdoušek voní sluníčkem a přečetné ptactvo cvrliká a zpívá. A je skoro slyšet kvést kytky a keře a zeleninu, takový je to kalup. Hora Boha štěstí je rozkvetlá tisíci keři a květy. Je deset hodin ráno a za dva dny máme rovnodennost. Tonda při procházce na horu našel na okraji strže odhozený bicykl, stačilo jenom vyměnit zadní duši, aby byl pojízdný, a včera jsme již vyjeli s Myšičem do supermarketu. Byla to cesta hrůzy, po levé straně v největším možném dopravním provozu na světě. Na zpáteční cestě jsme na jedné křižovatce viděli ošklivou srážku, muselo se to stát těsně před tím, než jsme tam dorazili, jedno auto bylo odhozené v hluboké škarpe a úplně tiché, jako by v něm už nebyl žádný život, druhé rozbité uprostřed křižovatky. Teprve když jsme přijeli domů, slyšeli jsme sanitku a hasiče. Bylo mi nanic při pomyslení, že Myšič v tom kličkuje na kole rychlostí šilence. Jezdí i po setmění a několik lidí mi už řeklo, že by měl být opatrnější. Už předtím jsem se bála, teď se bojím ještě víc.

Znovu o naší babičce: stavení je strženo, stojí tam jen původní malá chajda, která už zůstane. Když jsme s babičkou včera mluvili, řekla nám, že ještě rok, a byla by tu žila osmdesát let. Přitom slzela a spínala ruce k nebi. Její bolest se dá těžko popsat, úplně mi to vzalo dech.

Místo hodiny angličtiny jsme šly s paní H. na mně neznámou zeleninu, která roste divoce na jejím pozemku za dálnicí. Je to neudržovaný bambusový háj u řeky plný odpadků, který se paní H. chystá v blízké budoucnosti výhodně prodat vládě. Z vlhké země stoupala pára, a kdyby to tu nebylo poseto plechovkami, hadry a papíry, jistě by bylo vidět svěží zeleň. I zde se mi opět potvrdilo, jak jsou tu lidé neteční k čistotě prostředí, pokud se jich to přímo netýká. V místech, kde mezi odpadky bujela tráva, jsme nacházely modře opylené hnědozelené výhonky připomínající náš chřest v útlejším vydání, kombinovaný s přesličkou. Paní H. mi

poradila, jak na to v kuchyni. Vrchní slupka se jako u chřestu oloupe a potom se to vaří v sójové omáčce s cukrem a *saké*. Natrhaly jsme plný plastický pytel a já jsem si znovu ověřila, že pro mne neexistuje větší blaho než sbírat plody tohoto světa, ať už se jedná o divoké, nebo pěstěné, ovoce, polní a lesní plodiny i tyto cizokrajné rostlinky, po kterých jsme musely pátrat, brodíce se po kolena v odpadcích.

Do dílny často docházel malý podsaditý farmář, který už nehospodařil, protože mu před dvěma roky vykoupili půdu na dálnici a dostal za ni miliardu jenů, což je půl milionu dolarů. Měl malý modrý nákladáček, se kterým jezdil sem a tam, navštěvoval známé, posedával v dílně u pana Joše, a hlavně celý den ze žalu a dlouhé chvíle popíjel saké. Aby něco dělal, našel si místo nočního hlídače v místní vodárně. Byl bílý jako křída, jako by byl naložený do formalínu, a občas, když jsem byla v dílně sama, si ke mně přisedl a díval se, jak neuměle točím na kruhu. Così mi říkal, ukazoval na hlínu a slzel a já vím, že mi vyprávěl, že měl farmu, na které už nepracuje, že se mu stýská po rodné hroudě, po její vůni a chuti, po sklizni, po černé zemi za nehty a ve vlasech a v jídle, měl podobný pohled jako můj táta, když nás vyhnali ze statku a ukradli vše, co se dalo. Myslím, že ten pán, jehož jméno si nepamatuji, věděl, že mu rozumím. Když do dílny vešel někdo jiný, plaše se vzdálil, jako by se styděl za svůj úděl. Minulý týden jsem se dozvěděla, že v noci zemřel. Bylo mu teprve padesát let. Byl prý tak bohatý, že se o tom v naší vesničce nikomu ani nesnilo, mohl si koupit, cokoliv se mu zachtělo, cestovat, podnikat, mít lepší auto, loď, velký dům, ale nikdo ho neviděl jinak než v otrhaném, i když čistém farmářském overalu a v prstových černých šlapkách. Jezdil po městečku v odřené dodávce, vykupoval láhve a v noci hlídal vodárnu. Naposledy jsem ho viděla v úterý, zametal před svým bývalým domem, který už neexistoval, protože ho před třemi týdny strhli a pozemek, na kterém stál, rozjezdily buldozery. Nesmyslně zametal pěšinku, kterou ani buldozer nestačil zničit, jelikož byla tvrdší než beton, ušlapaná a uhlazená chodidly padesáti generací jeho předků. To byla jedna z nejsmutnějších podívaných, které jsem kdy viděla. Pokrok ve své pravé podobě.

Milionář zametá proutěným koštětem pěšinku okolo rumiště, pozůstatku svého rodného domu a několika haldiček hlíny, které zbyly z farmy a co nevidět budou sloužit za podklad pro dálnici. Klasický japonský dům je stavba jako z pohádky „O třech prasátkách“. Kostra z bambusového proutí, zaplněná žlutým jílem, a to celé drží konstrukce z trámů. Když jsem šla okolo, hluboce se mi uklonil jako sedlák před svým domem, málem mne pozval dovnitř, ale v poslední chvíli se zarazil, sklonil hlavu a pokračoval v zametání. I já, ačkoliv jsem tu teprve několik měsíců, mám pocit ztráty, když jdu cestou na autobus okolo prázdného místa, kde stávala jeho farma. Ještě jsem se za ním ohlédla; připadal mi opuštěný a nadobro ztracený. Ve čtvrtek v noci zemřel na infarkt, čili mu, jak se výstižně lidově říká, puklo srdce žalem.

Včera, když jsme šly s paní H. na zeleninu, potkaly jsme stařenku, která před sebou strkala starý kočárek. Byla to jeho maminka, zlomená do L jako spousta japonských stařenek, muselo jí být přes osmdesát let. Paní H. se s ní chvíli zastavila, ale stařenka nemohla žalem mluvit, jenom kývala hlavou. Když jsme šly zpět, viděly jsme ji znovu, už měla kočárek plný nesmyslných věcí; suché lístečky ze stromů, klacíčky, odkvétající kytky, jde městečkem a uždibuje z narcisek okolo benzinové pumpy, z příkopu u cesty sebere dřívko, z větve visící přes plot odstraní suché listí. Prostě farmaří. Člověk by řekl „blázen“, chodí tu se starým kočárkem plným zbytečností, ale ona to musí dělat, jinak umře steskem jako její syn. Teď, když už nemá svá pole, potuluje se městečkem, občas přestřká kočárek přes dálnici, po které sviští nejmodernější fára tohoto století s mladistvými cyniky, kteří pro ni ani nepřibrzdí. Rve mi to srdce. Je to tu horší než jinde.

V Americe, když člověk nechce vyměnit půdu za kus papíru, který pro něj nemá cenu, to prostě neudělá, anebo jde jinam a koupí si jinou půdu, ale tady to nejde. Jednak už asi žádná půda nezbyvá, jednak je tu silný tlak společnosti. Řeknou *ústava, pokrok, láska k Japonsku, mladá generace* a jiné nesmysly a farmář nebo koho se to týká, aby neztratil před společností *tvář*, se jim podřídí, spáchá pomyslné harakiri, oni mu podají nůž, on si rozřízne břicho, vyvrhne střeva a pak nad nimi skomírá mnohem déle než kdysi samurajové, kteří měli alespoň tu výhodu, že za nimi stál asistent, který jim ostrým mečem usekl hlavu, když viděl, že už to bolestí nemohou vydržet.

27. května

Sedím uprostřed horské řeky na valounu a druhý mám coby stůl a podložku na psaní. Jsme na Sandankjó, místě čtyř vodopádů, kde vloni na podzim malovala studentka malířství barokní pannu. Jeli jsme si sem před odjezdem na dva dny odpočinout. Myšič zůstal v již prázdném domečku sám, jak si přál. Odpočinek si po včerejším zážitku opravdu zasloužíme. Zkoušíme trochu rybařit, já při tom usínám na balvanu ve tvaru postele a dospávám včerejší probdělou noc. Snědli jsme naše obentó, oběd složený z plněné rýže umačkané do trojúhelníku a přelepené černou chaluhou *nori*, k tomu nakládanou zeleninu, rostoucí divoce ve zdejších horách. Když jsme před několika hodinami vystoupili z vlaku, zastavili jsme se u ženy, která na novinách sušila všelijaké listí, klíčky, oddenky a bobule. Vysvětlila nám, že to jsou horské zeleniny, typické pro Sandankjó, že jsou k dostání pouze zde, a moc lidí už je neumí sbírat, takže jsou čím dál vzácnější. Koupili jsme si od ní kelímek a musím říct, že je to chuť neobvyklá, pro nás úplně nová, ale nikoliv nepříjemná, hodící se docela dobře k umačkané rýži.

Uklouzla jsem a spadla ze skály do vody, ale nic se mi nestalo, budu mít jen několik pěkných modřin a navrknutý kotník. Po mém pádu jsme se dobelhali lesní pěšinkou k malé hospůdce na břehu, k níž se člověk nedostane jinak než na lodi, přes tichou tůň s hlubokou černozeleňou vodou. Za tím účelem je na skále přikovaný zvon, kterým se zvoní na převozníka. Vypadá to tam jak v Prachovských

skalách a vzhledem k tomu, že ještě nevypukla sezona, je to tu příjemně opuštěné. Majitel hospůdky chová v betonovém bazénku obrovského, asi sedmdesáticentimetrového salamandra s malinkatýma očkama. Je celý měkký a slizký a plný bradavic, které jsou větší než jeho oči. Ve zdejší tůni prý salamandři dorůstají velikosti až 120?cm a koušou jak aligátoři. Pán nám tvora pyšně vylovil z bazénku a dovolil mi, abych si jej vyfotografovala a pohladila. Byl hodně studený a na můj dotyk nijak nereagoval. Všimla jsem si, že má packy se čtyřmi prsty, na konci rozšířenými do placičky. Pohybuje se jako lenochod, musí si asi šetřit energii, protože prý zkonsumuje pouze jednu rybu za měsíc.

V proudu, který přitéká do tůňky, lovil Tonda ryby na prut bez navijáku, každou chvíli nějakou malou zasekl a potom ji zase pustil. Já jsem zatím seděla na opuštěné terase nad loukou, která vede k řece, a popíjela báječnou kávu. Majitelova žena, dokonale nalíčená krasavice s dlouhými vlasy a nezvykle velkými nadry bez podprsenky, sedí se zkříženýma nohama nedaleko mne na zídce a lakuje si nehty. Orel píská, slunce krásně hřeje a já cítím, jak mi otéká kotník. Majitel hospody odjel někoho převzt, nejdříve zazvonil zvoneček, majitel seběhl po schůdcích k pramičce, odvázal ji a teď se dlouhou tyčí odráží ode dna a jeho loď tiše klouže mezi skalami po černozelelé vodě. Když zmizel z očí, začal zpívat nějakou lidovou píseň, asi o lásce, protože jeho krásná mladá paní zdvihla hlavu a usmála se. Za normálních okolností bych zdejší ticho a klid daleko víc prožívala, kdyby nebylo události, na kterou nikdy v životě nezapomenu.

Přišla jsem včera z dílny v deset hodin večer, a zatímco vařím čaj, vidím světlá vlaku, který jede od Hirošimy k nám z kopce poměrně dost velkou rychlostí. Stojím u otevřených dveří a dívám se do reflektorů, když vlak najednou dvakrát krátce zahouká, jinak než normálně, když jede přes přechod. Hned nato slyším někoho křičet. Věděla jsem, že asi zase někoho přejeli, utíkám nahoru do pokoje, podívat se, co se děje. Myšič slyšel náraz a zaklení strojvůdce. Vlak už mezi tím zastavil před naším domkem, průvodčí a řidič běželi zpět s baterkami a za nimi několik lidí. Tonda se oblékl a šel tam též, pro případ, že by mohl nějak pomoci, třeba zavolat sanitku, ale když tam došel, řekli mu, že to je zbytečné, tenhle člověk už nebude nic potřebovat, protože hlava je na jedné straně kolejí a nohy na druhé, trup bůhví kde. Do rána tam policie a dobrovolníci sbírali s baterkami všechny kousky těla do plastického pytle a čas od času jsem slyšela, jak někdo zvrací. Byl to prý člověk z vedlejší vesnice, který sem přišel spáchat sebevraždu. Měl to dobře promyšlené, lehl si tak, aby ho strojvůdce zahlédl až v posledním okamžiku a nemohl zastavit. Takže to je už druhé neštěstí během několika měsíců na stejném přejezdu. Myšič se přes to nemůže přenést a ještě ráno se třásl.

Doslov

Japonská vesnička Midorii, kde naše rodina strávila jeden rok vzhledem k studijnímu a lektorskému závazku mého muže na Hirošimské univerzitě, již v původní podobě neexistuje. Potkal ji stejný osud jako množství podobných vesniček na celém světě, které byly v zájmu „pokroku“ vystěhovány, zaplaveny či převálcovány moderní infrastrukturou. Tam kde byla malá zeleninová políčka, k nimž vedly staletími udusané pěšiny, dřevěná farmářská stavení, která pamatovala zrod a úmrtí mnoha generací, či potravinářský krámk na rohu hlavní ulice, dnes vede čtyřproudová dálnice Sanjo od města Kobe přes Hirošimu až k prefektuře Jamaguči.

Předložila jsem tedy čtenáři časovou kapsuli místa, které bývalo, ale už není a nikdy nebude.

Eva Límanová